

Лідія ГНАТЮК

Навчально-науковий інститут філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
вул. Володимирська, 64/13, м. Київ, 01601, Україна
Електронна пошта: l.hnatiuk@knu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-8318-3900>

ІСТОРИКО-МОВНІ МІФИ ЯК ЗАГРОЗА УКРАЇНСЬКІЙ ІДЕНТИЧНОСТІ

У статті окреслено важливу проблему необхідності об'єктивного висвітлення явищ історії української мови, української літературної мови і культури в навчальній літературі й у медіапросторі, що є передумовою усвідомлення українцями витоків рідної мови і власної національної ідентичності. На прикладі підручника з української мови для 9 класу В. Заболотного і О. Заболотного (2017), монографії С. Губерначука (2005) й численних дописів останніх років на різних сайтах, а також відеороликів на каналі «Ютуб» показано поширення хибних тверджень про факти історії української мови. Чимало авторів покликаються на працю М. Красуського, у якій дослідник XIX ст. висловив припущення, що українська мова давніша за санскрит. Деякі блогери «розвивають» цю думку, стверджуючи навіть, що «українська мова — прмова всіх індоєвропейців». Наведено міркування з цього приводу Г. Півторака, на матеріалі його праць показано, що мають знати українці про історію своєї мови. Із покликанням на «Етимологічний словник української мови» та спеціальні дослідження доведено хибність тверджень у згаданому підручнику з української мови щодо лексем *страва*, *мед*, *кава*, які начебто як слова української мови зафіксовані вже в V ст.

Прокоментовано приклади некоректного вживання терміна *старослов'янський* замість *церковнослов'янський* щодо пам'яток XVI ст., які походять з українських територій, означення *старослов'янський* щодо минулих часів, а також хибне твердження, що українська й інші слов'янські мови начебто походять зі старослов'янської, а не праслов'янської.

Такі прикрі помилки формують в українців викривлене уявлення про час виникнення української мови і шляхи її розвитку, про явища української культури і слов'янський контекст у цілому, а відтак — і про власну національну ідентичність.

Ключові слова: історія української мови, походження української мови, старослов'янська мова, церковнослов'янська мова, історико-мовні міфи, Григорій Півторак.

Захист української мови і культури — важливе завдання нашої країни в умовах розв'язаної росією загарбницької війни, невід'ємний складник мовної політики держави в системі заходів, спрямованих на зміцнення національ-

Цитування: Гнатюк Л. Історико-мовні міфи як загроза українській ідентичності. Мовознавство. 2025. № 3. С. 93–102. <https://doi.org/10.33190/0027-2833-342-2025-3-006>

Citation: Hnatiuk L. (2025). Istoryko-movni mify yak zahroza ukrainskii identychnosti [Historical-linguistic myths as a threat to Ukrainian identity]. Movoznavstvo, (3), 93–102. [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.33190/0027-2833-342-2025-3-006>

 Стаття опублікована за ліцензією CC BY-SA 4.0 (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>)

ної безпеки й усвідомлення українцями власної національної ідентичності. Ще до повномасштабного російського вторгнення Г. Півторак застерігав, що українська мова й національна культура «не перебувають у цілковитій безпеці», бо «старі імперські стереотипи виявилися дуже живучими»; однією з витончених і прихованих форм тодішньої кочубеїщини Григорій Петрович вважав нищення в українців історичної пам'яті [Півторак 2015 : 128].

Нині, активно вдаючись у війні інформаційній до властивих їй маніпулятивних стратегій і тактик, противник удосконалює методи і прийоми, за допомогою яких прагне нав'язати нам хибні орієнтири. І в цьому, на жаль, беруть участь деякі наші співвітчизники, які виходять в український медіа-чи й освітній простір з метою боронити честь української мови. У нинішніх обставинах для цього недостатньо бути просто патріотом і знавцем рідної мови: необхідно мати знання з історії України, української мови й української літературної мови, діалектології, історії української культури тощо.

О. Тараненко вже звертав увагу на активізацію в певних колах українського суспільства кінця ХХ – першого десятиліття ХХІ ст. явища історико-мовної міфотворчості, «спрямованої на пошуки “золотого віку” української мови в глибокому доісторичному минулому» [Тараненко : 1]. На щастя, історики української мови І. Огієнко, Г. Півторак, В. Скляренко, В. Німчук, Ю. Шевельов, В. Мойсієнко та ін. вже дали відповіді у своїх працях на гостро актуальні питання про походження української мови, її визначальні фонетичні, лексичні та граматичні риси, час формування й особливості розвитку багатьох її характерних особливостей, ареал їх поширення, про місце української мови серед інших слов'янських мов тощо.

Проте, незважаючи на це, у медіа й навіть у навчальній літературі все ще трапляються прикрі випадки, коли автори дописів демонструють невігластво в елементарних питаннях історії української мови, вводячи в оману читачів і формуючи в них хибні уявлення про витoki української мови, шляхи й етапи її розвитку.

Це, безперечно, позначається на свідомості українців, зокрема й того молодого покоління, яке вступає до університетів вивчати філологію. Авторка цієї статті багато років починає своє спілкування з першокурсниками на історико-мовні теми з того, що з'ясовує їхні уявлення про витoki української мови. Вражає часовий діапазон, окреслений у відповідях на поставлене питання: від кількох тисяч років перед Різдом Христовим до «Енеїди» І. Котляревського. Апельювання до «Енеїди» яскраво свідчить про те, що випускники школи не розрізняють понять «українська мова» і «українська літературна мова», пов'язуючи початки української мови з новою українською літературною мовою.

У зв'язку з цим виникає логічне бажання з'ясувати, чи дає сучасна шкільна освіта елементарні знання з історії рідної мови? У навчальній програмі з української мови для 5–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів, яка «відображає засадничі ідеї Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392), ідеї концепції “Нова українська школа” (2016 р.)» і яку було затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 р. № 804, предметну мету навчання української мови визначено як «формування компетентного мовця, національно свідомої, духовно багатой мовної особистості» (УМ). Досягнення такої мети, на нашу думку, мало б передбачати наявність елементів історії мови у шкільному курсі української мови.

Виявляється, у програмі для 9 класу одну годину відведено на тему «Вступ. Розвиток української мови». Цієї вимоги програми дотримано, зокрема, в підручнику з української мови для 9 класу (автори: В.В. Заболотний, О.В. Заболотний (Київ, 2017), рекомендованому Міністерством освіти і науки України. Проте у вступі, який називається «Розвиток української мови», читаємо таке: «Українська мова є однією з найдавніших індоєвропейських і прямою спадкоємницею мов тих слов'янських племен, що населяли територію сучасної України, — полян, сіверян, древлян, тиверців, уличів та ін. Існують припущення, що українська мова має набагато давніше походження. Ще в 1879 році польський учений-лінгвіст Михайло Красуський у своїй праці “Давність української мови” наголошував, що *українська мова не тільки старіша від усіх слов'янських, а й від санскриту, грецької, латинської та інших арійських мов* (курсив наш. — Л.Г.)» (3–1 : 5). На хибність цієї тези в названому підручнику вже звертала увагу Ю. Топольник (Т). У перевиданому 2022 року підручнику В.В. Заболотного, О.В. Заболотного наведеного твердження вже немає (3–2), але цитована вище навчальна книжка, видана 2017 року, активно продається через інтернет.

Отже, знову пропагується міф, який був поширений кілька десятиліть тому. Наприклад, у книжці «Трипілля і українська мова» С. Губерначука, яка побачила світ уже на початку XXI ст., теж читаємо: «<...> праці таких дослідників, як М. Красуський, <...> не залишають жодних сумнівів, що *праукраїнська мова була однією із материнських мов санскриту*» (курсив наш. — Л.Г.) (Г : 18). На жаль, таких прикладів не бракує (докладніше див.: Гнатюк 2023).

У своїй праці «Древность малороссийского языка» (уперше опублікованій у 1880 в Одесі, у 1991 р. оприлюдненій у науково-популярному журналі «Індо-Європа») дослідник-сходознавець М. Красуський справді стверджував, що українська мова є старшою не лише за всі слов'янські, але й за санскрит (К : 9–10). Висловлена ідея набула поширення серед інтелектуалів, переважно нефілологів, у перші роки незалежності української держави, проте й дотепер названа праця є популярною, про що свідчать сотні відповідних запитів у пошукових системах; до неї часто апелюють у дискусіях про давність української мови.

Якщо ввести в пошуковик хибне твердження «українська мова давніша за санскрит», то кількість результатів вразить. Наприклад, на сайті UkrainianWAY прочитаємо матеріал під назвою «Старша за санскрит. Українська мова — одна з найдавніших мов світу» (СЗС), а на сайті Українського генеалогічного форуму — «Санскрит — праукраїнська мова» (С–ПУМ). Блогер В. Кобзар на своєму каналі «Кобзарі», який він характеризує як «канал правдивої української історії», записав передачу «Українська мова древніша за санскрит» (03.05. 2021), у якій натхненно «виводить» слова санскриту й інших індоєвропейських мов від української. В анотації до свого відео блогер дивується, чому про працю М. Красуського «ні слухом ні духом в академічних колах» (УМдС); таке твердження не відповідає дійсності, про що ми скажемо нижче. Цей відеозапис із незначними змінами автор розмістив під іншою назвою й пізніше: «Українська мова — прामова всіх індоєвропейців (аріїв)» (УМ–прамова). З найновішої продукції про давність української мови інших авторів відеороликів впадає в око «Українська мова — найдавніша мова світу?» (25.11. 2023) (УМ–найдМСВ) тощо. На жаль, таких прикла-

дів немало, і вони завдають значної шкоди усвідомленню українцями природи і витоків рідної мови та власної національної ідентичності.

Аналізуючи наведене вище твердження М. Красуського, Г. Півторака у своїй статті «Коли ж виникла українська мова?» слушно зауважує, що «спроба відсунути період появи українців і української мови в далеке минуле — аж до нашої ери — породжує безліч питань: де саме жили стародавні українці й чому вони не залишили жодних археологічних комплексів своєї культури, наявних у всіх інших стародавніх народів? Чому серед слов'ян пальма першості щодо часу виникнення віддається саме українцям і чому на неї не можуть претендувати, скажімо, поляки або чехи, а польська й чеська мови не можуть бути давнішими від української або хоч би синхронними за процесом формування? Ці та інші запитання лишаються без відповіді, бо для неї бракує відповідних історичних фактів» [Півторак 2015 : 313]. О. О. Тараненко, згадуючи про названу розвідку М. Красуського, слушно радить ознайомитися з рецензією на неї українського філолога другої половини ХІХ ст. К. Шейковського, який, зокрема, зауважував, що «брошури цієї не варто читати» [Тараненко : 20].

Звісно, ідея про те, що українська мова дуже давня, приваблює багатьох наших співвітчизників. Вони забувають (чи не розуміють), що і санскрит, і українська мова належать до індоєвропейської мовної сім'ї, а це пояснює наявність лексичних паралелей, до яких так охоче апелюють численні блогери й автори дописів. Проте лексика, як відомо, — це не вся система мови. Значна частина специфічних для української мови фонетичних рис (а деякі з них виявилися спільними для української та інших сусідніх мов) почала формуватися безпосередньо після розпаду праслов'янської етномовної спільності, тобто від V–VI ст. Г. Півторак звертає увагу на те, що більшість фонетичних рис, характерних тільки для української мови, виникла в південному діалектному ареалі, на основі якого згодом сформувалося південно-західне наріччя [Півторак 2015 : 316]. Остаточне оформлення значної частини своєрідних фонетичних особливостей української мови учений пов'язує із занепадом зредукованих [ъ] та [ь], вважаючи, що «рубіж ХІ – ХІІ ст. можна умовно визнати початком самостійної історії української мови як мови українського народу» [там само : 320].

Намагаючись переконати учня, що українська мова дуже давня, автори цитованого вище підручника з української мови для 9 класу безпідставно стверджують: «Уперше слова української мови (*страва*, *мед*, *кава*) зафіксував ще в V ст н.е. візантійський мандрівник та історик Пріск Панійський» (З–1 : 6, З–2 : 6). Наведені слова незрозуміло з яких міркувань подано як слова української мови, хоча відомо, що стосовно V ст. говорити про українську мову некоректно, адже ще тільки відбувалися процеси витворення її характерних рис. Ці хибні твердження залишилися незмінними й у другому виданні підручника! Що ж завадило авторам перевірити за «Етимологічним словником української мови» те, що вони подали як факти? За свідченням цієї лексикографічної праці, *страва* — споріднене з праслов'янським *traviti* «поїдати, знищувати, тратити», яке пов'язане з праслов'янським *trava* «трава» (ЕСУМ, 5 : 614); слово *мед* існувало вже у праслов'янській мові (там само, 3 : 427). Що ж до слова *кава*, то історія його входження в українську мову заслуговує на окрему увагу. Лексему *кава* було «запозичено з арабської мови за посередництвом турецької і польської; тур. *kahve* 'кава' походить від араб. *kahva* 'тс.' (початково 'сорт легкого вина'), утвореного від географіч-

ної назви Kaffa — місцевості в південній Ефіопії, звідки походили торгівці кавою» (ЕСУМ, 2 : 333). За межами своєї батьківщини — Аравії — кава стала відома лише з XV ст., а ввозити її до західноєвропейських країн почали тільки в XVI ст. – XVII ст. В Україну кава потрапила після перемоги польського війська, до складу якого тоді входили й українські козаки, над турками під Віднем 1683 року (докладніше див.: Гнатюк 2012; Ямінський). Отже, наводити слово *кава* як приклад лексики української мови з V ст. — дуже безвідповідально.

Звичайно, необхідно дати учневі 9 класу в доступній формі елементарні уявлення про те, наскільки давня наша мова, спираючись при цьому на дані лінгвістичної науки, а не на численні «романтичні теорії». У великій пригоді вчителю стали б праці Г. Півторака «Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов. Міфи та правда про трьох братів слов'янських зі “спільної колиски”» (Півторак 2004), «Українці: звідки ми і наша мова: дослідження, факти, документи» (Півторак 2014), а також «Історична правда проти імперської облуди» (Півторак 2018). Ці книжки, призначені для широкої аудиторії, написано цікаво й доступно на основі найновіших здобутків історії та філології.

Привертають увагу й поширені в медіа випадки вільного поводження з лінгвістичними термінами на позначення явищ давнини та окремими фактами, що також збиває читача з пантелику, породжуючи хаос у й без того часто недосконалії системі його уявлень про етапи розвитку української культури й літературної мови та інших слов'янських літературних мов і культур. Наприклад, автори дописів на теми історії та історії культури часто помилково вживають термін *старослов'янський*.

Так, в «Україні молодій» за 9 червня 2022 р. читаємо таке: «В умовах російсько-української війни зріс інтерес Європи і світу до нашої історії. Нещодавно співробітники Національної бібліотеки Франції актуалізували примірник Острозької Біблії, який зберігається у їхньому фонді. “Острозька Біблія <...> — це перша Біблія, надрукована *старослов'янською* (курсив наш. — Л.Г.) мовою: вийшла 1581 року в місті Острог на Волині. Вона побачила світ завдяки князю Василю-Костянтину Острозькому саме тоді, коли релігійній та культурній ідентичності загрозувало панування польської католицької культури. На підтримку народу України ми досліджуємо це видання, збережене сьогодні в колекції рідкісних книг Національної бібліотеки Франції”, — йдеться в дописі на їхній офіційній сторінці у фейсбуку» (Із колКМ).

Відомо, що старослов'янська мова — це перша літературно-писемна мова слов'ян, якою в другій половині IX ст. було здійснено перші переклади богослужбових книг із грецької мови. Дослідники окреслюють час її існування 863 р. (роком створення глаголиці Кирилом і Мефодієм) — кінцем XI ст. На позначення цієї книжної мови після XI ст., коли вона зазнала впливу живих слов'янських мов, про що свідчать її ізводи (редакції), уживають термін *церковнослов'янська мова*. Церковнослов'янська мова є продовженням старослов'янської, але ототожнювати їх не можна. Острозька Біблія, яка побачила світ 1581 року, написана саме церковнослов'янською мовою української редакції.

На жаль, на порталі Музейного фонду України теж натрапляємо на неправильне використання *старослов'янський* замість *церковнослов'янський*: «Нобельське Четвероєвангеліє — рукописне *старослов'янське* (курсив

наш. — Л.Г.) Євангеліє, визначна пам'ятка XVI ст., що є найвідомішою писемною пам'яткою Українського Полісся» (НС 1520).

На інший приклад некоректного вживання означення *старослов'янський* натрапляємо у виданні «Наш Київ» від 26 квітня 2023 р. Заголовок повідомляє: «На Оболоні знайшли козацьку люльку та інші предмети *старослов'янських* (курсив наш. — Л.Г.) *часів*». У самому тексті читаємо: «На Оболонському острові знайшли археологічні пам'ятки *старослов'янських* (курсив наш. — Л.Г.) *часів*. Про це на своїй сторінці у фейсбуці повідомила столична активістка та керівниця ГО “Почайна” Аннабелла Моріна. За її словами, під час будівельних робіт на острові знайшли козацьку люльку, лунницю з емаллю (жіноча прикраса у формі півмісяця) III–VIII століть, кераміку, монети, а також кулі від мушкетів» (На Оболоні). З цього допису випливає, що старослов'янська доба, за уявленням його автора, охоплює часовий проміжок від III–VIII століть аж до часів козаччини. Вислів *старослов'янські часи* у свідомості читача асоціюється зі старослов'янською мовою, хронологічні рамки якої, як уже згадувалося, окреслено 863 р. — кінцем XI ст. Якщо ж ідеться про III–VIII століття, потрібно говорити про давні слов'янські часи, а от часи козаччини, як усім відомо, — значно пізніший український період.

Показовими, на жаль, є й інші промовисті помилки, оприлюднені в матеріалі УНІАН до Дня слов'янської писемності 24 травня 2023 р. під назвою «День слов'янської писемності 2023: 9 цікавих фактів про слов'янські мови» (П). У викладі читаємо: «Дата свята обрана не випадково — в цей день церква згадує рівноапостольних Кирила і Мефодія, творців *кириличного алфавіту і давньослов'янської мови, яка є спільним предком слов'янських мов* (курсив наш. — Л.Г.)». Український читач, який спеціально не цікавився історією слов'янської писемності, сприйме це за істину (хоча лінгвісти давно довели, що солунські брати насправді створили глаголицю), як і те, що мова, якою першовчителі переклали грецькі тексти і яку тут названо «давньослов'янською» (мається на увазі старослов'янська), є «спільним предком слов'янських мов». Авторка й цього допису вводить читачів в оману. Щоправда, вже через абзац у ньому читаємо, що «предком сучасних слов'янських мов є праслов'янська мова», яка «існувала приблизно в 2-1 столітті до н.е. (курсив наш. — Л.Г.)». Звісно ж, у мовознавців немає сумнівів у тому, що всі слов'янські мови походять із праслов'янської, яка існувала понад дві з половиною тисячі років: з кінця III тис. до н.е. до V–VI ст., коли відбувся її розпад. Далі в тексті натрапляємо й на інші прикрі твердження, серед яких особливу увагу привертають такі: «у старослов'янській мові не було теперішнього часу», «у ній було 6 відмінків, як у сучасній українській мові» та ін. Безперечно, у старослов'янській мові був теперішній час, а відмінків було сім включно із кличним (а не шість!), як і в сучасній українській мові. Тож «цікаві факти про слов'янські мови» виявилися не фактами, а демонстрацією невігластва.

На жаль, в окремих публікаціях у медіа до Дня слов'янської писемності 2024 р. знову було повторено деякі «живучі» помилки. Наприклад, на сайті *DilovaMova.com* натрапляємо на твердження, що «Кирило створив слов'янську абетку на основі грецької (курсив наш. — Л.Г.), суттєво змінивши її, щоб передати слов'янську звукову систему» (ДСПіК). Більшість лінгвістів дотримуються думки, що глаголиця, яку створив Кирило, була письмом унікальним, плодом авторської творчості, а на основі грецької учні солунських братів створили кириличну азбуку, використавши вже наявний раніше дос-

від запису слов'янського мовлення грецькими літерами. Прикро, що знання про ці важливі речі загальнослов'янської культури досі не стали надбанням широкої громадськості.

Наведені хибні твердження, поширені не тільки в медіа, а й у навчальній та науково-популярній літературі, дезорієнтують українських читачів і слухачів, породжують міфи про історію української мови і культури, їхнє місце у слов'янському й індоєвропейському контексті, деформують уявлення наших співвітчизників про власну національну ідентичність. Пробудження в суспільства інтересу до власної історії взагалі й історії мови зокрема є надзвичайно важливим, але саме до історії істинної, не прикрашеної, не перекрученої. Тільки вона допоможе звичайному українцеві зрозуміти, «чії ми діти» (Тарас Шевченко) і якими були наші давні контакти зі слов'янським і позаслов'янським світом.

ЛІТЕРАТУРА

- Гнатюк Л. П. Кава: історія слова в історії народів. Культура слова. 2012. Вип. 77. С. 169–175.
- Гнатюк Л. П. Історична пам'ять українців: лінгвістичний вимір. *Мовознавча комісія НТШ. З історії людей та ідей* : монографія / відп. ред. Г.М. Дидик-Меуш. Львів : Інститут українознавства імені І. Крип'якевича, 2023. С. 17–32.
- Півторак Г. П. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов. Міфи та правда про трьох братів слов'янських зі "спільної коліски". Київ : Арістей, 2004. 180 с.
- Півторак Г. П. Українці: звідки ми і наша мова: дослідження, факти, документи. Київ : ПАТ «Віпол», 2014. 280 с.
- Півторак Г. П. Коли ж виникла українська мова? *Півторак Г. Історико-лінгвістична славістика. Вибрані праці*. Київ : Наукова думка, 2015. С. 313–320.
- Півторак Г. П. Історична правда проти імперської облуди. Київ : ТОВ «Арт Принт Студія», 2018. 148 с.
- Тараненко О. О. Явище історико-мовної міфотворчості в сучасному українському суспільстві. *Мовознавство*. 2011. № 6. С. 14–33.
- Ямінський Б. Відень 1683. Козаки і Кульчицький = Wien 1683. Kosaken und Kolschituku. Відень : Союз Українських філателістів Австрії, 1983. 239 с.

ДЖЕРЕЛА

- Г Губерначук С. Трипілля й українська мова. Київ : Фенікс, 2005. 232 с.
- ДСПіК День слов'янської писемності і культури. *DilovaMova.com*. 24.05.2024. URL: <https://bit.ly/43yZcIr> (дата звернення: 15.02.2025).
- ЕСУМ Етимологічний словник української мови : в 7 т. / за ред. О. С. Мельничука. Київ : Наук. думка, 1982–2012. Т. 1–6.
- 3–1 Заболотний В. В., Заболотний О. В. Українська мова : підруч. для 9-го кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ : Генеза, 2017. 272 с.
- 3–2 Заболотний В. В., Заболотний О. В. Українська мова: підруч. для 9-го кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ : Генеза, 2022. 274 с.
- Із колКМ Із колекції кардинала Мазаріні: Острозька Біблія — рідкісна книга Національної бібліотеки Франції. *Україна молода*. 09.06.22. URL: <https://bit.ly/3Zdbc0B> (дата звернення: 10.02.2025).
- К Красуский М. Древность малороссийского языка. *Индоевропа*. Київ, 1991. № 1. С. 9–42.

- На Оболоні На Оболоні знайшли козацьку люльку та інші предмети старослов'янських часів. *Наш Київ*. 26.04.2023 URL: <https://bit.ly/4kfQaGW> (дата звернення: 10.02.2025).
- НС 1520 Нобельське євангеліє 1520 р. Факсимільне видання. *МКСК. Музейний фонд України*. URL: <https://bit.ly/4iUTXIr> (дата звернення: 10.02.2025).
- П Пулатова К. День слов'янської писемності 2023: 9 цікавих фактів про слов'янські мови. *ВНІАН*. 24.05.2023. URL: <https://bit.ly/4jWHdCG> (дата звернення: 10.02.2025).
- С–ПУМ Санскрит — праукраїнська мова. *Український Генеалогічний Форум*. 02.07.2018. URL: <https://bit.ly/42UjQUb> (дата звернення: 25.01.2025).
- СзС Старша за санскрит. Українська мова — одна з найдавніших мов світу. *UkrainianWAY*. 10.11.2022. URL: <https://bit.ly/3RVgPg2> (дата звернення: 25.01.2025).
- Т Топольник Ю. У шкільному підручнику пишуть, що українська мова старіша за санскрит. Це правда? *Гвара media*. 27.03.2023. URL: <https://bit.ly/4iWBuYi> (дата звернення: 25.01.2025).
- УМ Українська мова. Програма для 5–9 класів класів ЗНЗ. URL: <https://bit.ly/3GQLzMX> (дата звернення: 25.01.2025).
- УМ–найдМСВ Українська мова — найдавніша мова світу? Шокуюча історія України. 25.11.2023. URL: <https://bit.ly/4k9LVfL> (дата звернення: 25.01.2025).
- УМ–прамова Українська мова — прмова всіх індоєвропейців (аріїв). *Українська культура*. 26.03.2023. URL: <https://bit.ly/4jWHGVs> (дата звернення: 25.01.2025).
- УМдС Українська мова древніша за санскрит. *КОБЗАPImedia*. 03.05.2021. URL: <https://bit.ly/454zoWI> (дата звернення: 25.01.2025).

REFERENCES

- Hnatiuk L. P. (2023). Istorychna pamiat ukrainsiv: lnhvistychnyi vymir. *Movoznavcha komisii NTSh. Z istorii liudei ta idei: monohrafiia*. H. M. Dydyk-Meush (Resp. Ed.). Lviv: Instytut ukrainoznavstva imeni I. Krypiakevycha, 17–32. [In Ukrainian].
- Hnatiuk L. P. (2012) Kava: istoriia slova v istorii narodiv. *Kultura slova*, 169–175. [In Ukrainian].
- Pivtorak H. P. (2004). Pokhodzhennia ukrainsiv, rosiiian, bilorusiv ta yikhnikh mov. Mify ta pravda pro trokh brativ slovianskykh zi "spilnoi kolysky". Kyiv: Aristei. [In Ukrainian].
- Pivtorak H. P. (2014). Ukrainsi: zvidky my i nasha mova: doslidzhennia, fakty, dokumenty. Kyiv: PAT «Vipol». [In Ukrainian].
- Pivtorak H. P. (2015). Koly zh vynykla ukrainska mova? *Pivtorak H. Istoryko-lnhvistychna slavistyka. Vybrani pratsi*. Kyiv: Naukova dumka, 313–320. [In Ukrainian].
- Pivtorak H. P. (2018). Istorychna pravda proty imperskoi obludy. Kyiv: TOV «Art Print Studiiia». [In Ukrainian].
- Taranenko O. O. (2011). Yavyshche istoryko-movnoi mifotvorchosti v suchasnomu ukrainskomu suspilstvi. *Movoznavstvo*, (6), 14–33. [In Ukrainian].
- Yaminskyi B. (1983). Viden 1683. Kozaky i Kulchytskyi = Wien 1683. Kosaken und Kolschityky. Vien: Soiuз Ukrainskykh Filatelistiv Avstrii. [In Ukrainian and German].

SOURCES

- DSPiK Den slovianskoi pysemnosti i kultury. *DilovaMova.com*. 24.05.2024. URL: <https://bit.ly/43yZcIr> (last accessed: 15.02.2025). [In Ukrainian].
- ESUM Etymolohichniy slovnyk ukrainskoi movy: in 7 vols. (1982–2012). O. S. Melnychuk (Ed.). Kyiv: Naukova Dumka, (1–6). [In Ukrainian].
- H Hubernachuk S. (2005). Trypillia i ukrainska mova. Kyiv: Feniks. [In Ukrainian].
- Iz kolKM Iz kolektsii kardynala Mazarini: Ostrozka Bibliia — ridkisa knyha Natsionalnoi biblioteky Frantsii. *Ukraina moloda*. 09.06.22. URL: <https://bit.ly/3Zdbc0B> (last accessed: 10.02.2025). [In Ukrainian].
- K Krasuskyi M. (1991). Drevnost malorossyiskoho yazyka. *Indo-Yevropa*, (1), 9–42. [In Ukrainian].
- Na Oboloni Na Oboloni znaisly kozatsku liulku ta inshi predmety staroslovianskykh chasiv. *Nash Kyiv*. 26.04.2023. URL: <https://bit.ly/4kfQaGW> (last accessed: 10.02.2025). [In Ukrainian].
- NYe 1520 Nobelske yevanheliie 1520 r. Faksymilne vydannia. *MKSK. Muzeinyi fond Ukrainy*. URL: <https://bit.ly/4iUTXIr> (last accessed: 10.02.2025). [In Ukrainian].
- P Pulatova K. Den slovianskoi pysemnosti 2023: 9 tsikavykh faktiv pro slovianski movy. UNIAN. 24.05.2023. URL: <https://bit.ly/4jWHdCG> (last accessed: 10.02.2025). [In Ukrainian].
- S–PUM Sanskryt — praukrainska mova. Ukrainskyi Henealohichniy Forum. 02.07.2018. URL: <https://bit.ly/42UjQUb> (last accessed: 25.01.2025). [In Ukrainian].
- SzS Starsha za sanskryt. Ukrainska mova — odna z naidavnishykh mov svitu. *UkrainianWAY*. 10.11.2022. URL: <https://bit.ly/3RVgPg2> (last accessed: 25.01.2025). [In Ukrainian].
- T Topolnyk Yu. U shkilnomu pidruchnyku pyshut, shcho ukrainska mova starisha za sanskryt. Tse pravda? *Gvara media*. 27.03.2023. URL: <https://bit.ly/4iWBYBi> (last accessed: 25.01.2025). [In Ukrainian].
- UM Ukrainska mova. Prohrama dlia 5–9 klasiv klasiv ZNZ. URL: <https://bit.ly/3GQLzMX> (last accessed: 25.01.2025). [In Ukrainian].
- UMdS Ukrainska mova drevnisha za sanskryt. *KOBZARI media*. 03.05.2021. URL: <https://bit.ly/454zoWI> (last accessed: 25.01.2025). [In Ukrainian].
- UM–naidMSV Ukrainska mova — naidavnisha mova svitu? *Shokuiucha istoriia Ukrainy*. 25.11.2023. URL: <https://bit.ly/4k9LVfL> (last accessed: 25.01.2025). [In Ukrainian].
- UM– pramova Ukrainska mova — pramova vsikh indoievropeitsiv (ariiiv). *Ukrainska kultura*. 26.03.2023. URL: <https://bit.ly/4jWHGVs> (last accessed: 25.01.2025). [In Ukrainian].
- Z–1 Zabolotnyi V. V., Zabolotnyi O. V. (2017). Ukrainska mova: pidruchnyk dlia 9 klasu zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv Kyiv: Heneza. [In Ukrainian].
- Z–2 Zabolotnyi V. V., Zabolotnyi O. V. (2022). Ukrainska mova: pidruchnyk dlia 9 klasu zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv. Kyiv: Heneza. [In Ukrainian].

Received: 10.03.2025

Received in revised form: 20.03.2025

Accepted: 04.04.2025

Lidiia HNATIUK

Department of Ukrainian Language and Applied Linguistics

Educational and Scientific Institute of Philology

Taras Shevchenko National University of Kyiv

64/13 Volodymyrska Str., Kyiv, 01601, Ukraine

E-mail: l.hnatiuk@knu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-8318-3900>

HISTORICAL-LINGUISTIC MYTHS AS A THREAT TO UKRAINIAN IDENTITY

The article outlines the important issue of the necessity for an objective presentation of the history of the Ukrainian language, Ukrainian literary language, and culture in educational literature and the media, which is a prerequisite for Ukrainians' awareness of the origins of their native language and their national identity. Using examples from the Ukrainian language textbook for the 9th grade by V. Zabolotnyi and O. Zabolotnyi (2017), the monographic study by S. Hubernachuk (2005), and numerous posts on various websites and YouTube video clips in recent years, the article demonstrates the spread of false claims about the history of the Ukrainian language. Many authors refer to the work of M. Krasuskyi, a 19th-century researcher who suggested that Ukrainian is older than Sanskrit. Some bloggers further «develop» this idea, making groundless and irresponsible claims that «Ukrainian is the proto-language of all Indo-Europeans». The article presents the views of the prominent linguist Hryhorii Pivtorak, and, based on his works, explains what Ukrainians should know about the history of their language. References to the Etymological Dictionary of the Ukrainian Language and specialized studies demonstrate the falsehood of the claims in the aforementioned Ukrainian language textbook regarding the lexemes *страва*, *мед*, *кава*, which were allegedly recorded in Ukrainian as early as the 5th century.

Examples of the incorrect use of the term Old Slavonic instead of Church Slavonic in reference to 16th-century texts originating from Ukrainian territories are analyzed, along with the misuse of the term Old Slavonic in relation to past times and the false assertion that Ukrainian and other Slavic languages supposedly descend from Old Slavonic rather than Proto-Slavic.

Attention is drawn to the fact that such unfortunate errors shape a distorted perception among Ukrainians regarding the time of the emergence of the Ukrainian language and the paths of its development, the phenomena of Ukrainian culture and the Slavic context as a whole, and, consequently, their national identity.

Keywords: history of the Ukrainian language, origin of the Ukrainian language, Old Slavonic language, Church Slavonic language, historical and linguistic myths, Hryhorii Pivtorak.